

گامی نوین در حفظ قرآن

گردآوری و تنظیم:

طیب مرادی

سرشناسه	مرادی، طیب ۱۳۶۸
عنوان نام پدیدآور	گامی نوین در حفظ قرآن / گردآورنده و تنظیم طیب مرادی
مشخصات نشر	سنندج: آراس ۱۳۹۰
مشخصات ظاهری	۹۷ ص
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۵۸۵۶-۶۱-۳
فهرست نویسی	فیا
موضوع	قرآن -- حفظ -- راهنمای آموزشی
رده بندی کنگره	۱۳۹۰ : ۱۳۹۰/۸/۴۴ BPA۰
رده بندی دیویی	۲۹۷/۱۵۱-۷
شماره کتابشناسی ملی	۲۴۱۶۸۴۷

شناسنامه کتاب

نام کتاب : گامی نوین در حفظ قرآن

مؤلف : طیب مرادی

ناشر : آراس

تیراژ : ۳۰۰۰ جلد

نوبت چاپ : اول پاییز ۱۳۹۰

قیمت : ۲۰۰۰ تومان

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۵۸۵۶-۶۱-۳

مرکز پخش:

سنندج: پاساژ عزتی، انتشارات آراس

تلفن: ۰۸۷۱-۲۲۲۸۳۴۱

فهرست

صفحه	عنوان
۵.....	مقدمه
۱۳.....	فصل اول.....
۱۳.....	ارزش تعلیم، تعلیم و حفظ قرآن
۱۳.....	۱. خواندن و عمل کردن به قرآن
۱۹.....	۲. برتری قرآن خوان یا حافظ بر دیگران
۲۰.....	۳. احترام گذاشتن به اهل قرآن
۲۳.....	فصل دوم.....
۲۳.....	حفظ قرآن و شیوهی آن
۲۳.....	معنی لغوی و اصطلاحی واژه حفظ در فرهنگ قرآنی
۲۵.....	قواعد طلایی حفظ قرآن
۲۵.....	۱. إخلاص
۲۷.....	۲. تصحیح نطق و قرائت
۲۸.....	۳. تمرکز حواس
۲۹.....	۴. زمان حفظ
۳۰.....	۵. مکان حفظ
۳۱.....	۶. مشخص کردن اندازه حفظ هر روز
۳۴.....	۷. تا مقدار مشخص شده کامل روان نشده قسمت جدید حفظ
۳۴.....	نگردد
۳۴.....	۸. حفظ کردن بر روی یک رسم الخط

۹. فهم آیات، حفظ را قوی می کند ۳۵
۱۰. آخر هر سوره را مثل اولش از حفظ باشد ۳۵
۱۱. تحویل دادن دائمی حفظ جدید ۳۶
۱۲. سبق ۳۶
۱۳. دور همیشگی قرآن ۳۷
۱۴. توجه کردن به آیات مشابه ۳۸
- خاتمه ۳۹
- فصل سوم ۴۱
- برنامه ۱۰۰۰ روزه حفظ ۴۱
- توضیحی مختصر پیرامون جدول حفظ ۴۱
- منابع و مأخذ ۹۵

مقدمه

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم، بسم الله الرحمن الرحيم، الحمد لله الكريم المنان، خالق الإنس والجان، وهاديهما بتنزيل الفرقان إلى الحق وبعدهم من البطلان، فوقيهما من النيران، وأرشدهما إلى الجنان. نحمده حمدا يملأ السموات والأرضين، في كل وقت وحين، إلى يوم الدين، كما ينبغي لعظيم سلطانه، ثم نشهد أنه لا إله إلا هو عالم الغيب والشهادة، ونشهد أن محمدا عبده ورسوله، خاتم النبيين، والمبعوث إلى العالمين، صلاة وسلاما ينبغي له ويقبله الله. وندعو من الله الرضوان لأصحابه الغر الميامين النجباء الأعلام العاملين على إحياء الدين في كل مكان وحين حتى وصلوا بر رب العالمين.

﴿رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي * وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي * وَاخْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي * يَفْقَهُوا قَوْلِي﴾^١

﴿حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾^٢

﴿قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي

وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾^٣

١. طه/٢٨-٢٥.

٢. توبه/١٢٩.

٣. هود/٤٧.

همه می‌دانیم که برای بندگی خداوند آفریده شده‌ایم، و برای این بندگی برنامه‌ای به نام قرآن در اختیار ما قرار دارد، و اگر بخواهیم وظیفه‌ی خود را به بهترین صورت انجام دهیم باید به قرآن رجوع کرده و برنامه زندگی خود را از آن فراگیریم.

چه زیباست سخن سید قطب (رحمه الله) در وصف این زندگی: «زندگی در سایه قرآن نعمتی است، نعمتی که ارج و ارزشش را نمی‌شناسد جز کسی که آن را خود چشیده باشد. نعمتی است که بر عمر می‌افزاید و پاکیزه و مبارکش می‌گرداند»^۱.

به همین خاطر است که ﴿وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُم بِالْعُدُوِّ وَالْآصَالِ﴾^۲ (آنچه در آسمانها و زمین است، خواه ناخواه، خدای را سجده کند، همچنین سایه‌های آنها بامدادان و شامگاهان در مقابلش به سجده افتد).

و ﴿تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾^۳ (آسمان‌های هفتگانه و زمین و آنچه در آنها است به تسبیح و تقدیس پروردگار مشغولند، اصلاً چیزی وجود ندارد که (به زبان حال یا قال) به حمد و ستایش او مشغول نباشند). مقایسه‌ای مختصر بین انسان و مخلوقات دیگر:

کوهی در ظاهر بی‌جان: ﴿لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ

۱. مقدمه فی ضلال القرآن.

۲. رعد/۱۵.

۳. اسراء/۴۴.

خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ لِنَاسٍ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ^۱ (اگر ما این قرآن را بر کوهی فرو می‌فرستادیم، کوه را از ترس خدا، کرنش کنان و شکافته می‌دیدید! ما این مثال‌ها را برای مردمان بیان می‌داریم، شاید که ایشان بیندیشند «و با دید بینا و بینش آگاه به آیات قرآنی بنگرند و دل سنگین خود را با برق قرآن منفجر کرده و آن را به تکان و لرزه آورند»).

در حالیکه انسان پر اِدها: ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا * إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا * وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا﴾^۲ انسان کم طاقت و ناشکیبا، آفریده شده است * هنگامی که بدی بدو رو می‌کند، سخت بی تاب و بیقرار می‌گردد * و زمانی که خوبی بدو رو می‌کند، سخت (از حسنات و خیرات دست بار می‌دارد و) دریغ می‌ورزد.

چه چیزی است که انسان را اینگونه کرده؟

برای جواب این سؤال به سوره انفطار مراجعه می‌کنیم که خداوند متعال چه رسا و شیوا این مسئله را بیان می‌دارد: ﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا عَرَّكَ رَبُّكَ الْكَرِيمُ * الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ * فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ﴾^۳ ای انسان! چه چیز تو را در برابر پروردگار بزرگوارت مغرور ساخته و در حق او گولت زده است * پروردگاری که تو را آفریده ا و سپس سر و سامانت داده و

۱. حشر/۲۱.

۲. معارج/۱۹-۲۱.

۳. انفطار/۸۱-۶.

بعد معتدل و متناسب کرده است * و آن گاه به هر شکلی که خواسته تو را درآورده و ترکیب بسته است.

اما آدمی را چه شده که تأثیر پذیری یک کوه سخت را ندارد ﴿كَأَلَّا بَلْ تُكَذَّبُونَ بِالدِّينِ﴾^۱ هرگز! هرگز! (آن چنان که می‌پندارید نیست) اصلاً شما (روز) سزا و جزا را دروغ می‌پندارید و نادرست می‌دانید.

زیرا عده‌ای فراموش کرده‌اند که ﴿وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ * كَرَامًا كَاتِبِينَ * يَكْتُبُونَ مَا تَفْعَلُونَ﴾^۲ بدون شک نگاهبانانی (فرشتگان ثبت اعمال) بر شما گمارده شده‌اند * نگاهبانانی که (در پیشگاه پروردگار مقرب و) محترم هستند و پیوسته (اعمال شما را) می‌نویسند * می‌دانند هرکاری را که می‌کنید.

و در نتیجه ﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ * وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ﴾^۳ مسلماً نیکان در میان نعمت فراوان بهشت به سر خواهند برد * و مسلماً بدکاران در میان آتش سوزان دوزخ جای خواهند گرفت.

حال که وضعیت چنین است، برای اینکه در میان نیکان و اهل جنت جای گیریم باید بندگان مخلص پروردگار باشیم. و این بندگی جز با یادگیری، یاد دادن و حفظ دین خالص پروردگار که همان قرآن است امکان پذیر نمی‌باشد.

۱. انفطار/۹.

۲. انفطار/۱۲-۱۰.

۳. انفطار/۱۴-۱۳.

اما عده‌ای نا آشنا با نصوص صریح و اقوال علماء در تشویق حفظ، حفظ قرآن را امری بی ارزش شمرده و چنین می‌پندارند که حفظ فائده‌ایی ندارد، و مهم این است که فرد عمل قوی داشته باشد غافل از اینکه خود خواندن قرآن از بزرگ‌ترین اعمال می‌باشد. «مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ وَالحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، لَا أَقُولُ الْم حَرْفٌ، وَلَكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ وَلامٌ حَرْفٌ وَمِيمٌ حَرْفٌ»^۱ هر کس حرفی از کتاب الله (قرآن) را بخواند برای او حسنه‌ای است و هر حسنه ده برابر می‌شود، نمی‌گوییم الم یک حرف است، بلکه الف یک حرف و لام یک حرف و میم یک حرف می‌باشد.

یعنی الم ۳۰ حسنه دارد.^۲ شاید فراموش کرده‌اند که روزانه چند بار این قرآن را در نمازهایشان می‌خوانند شاید هم به غیر از سوره‌ی حمد و إخلاص سوره دیگری نخوانند، در صورتی که پیامبر اکرم معمولاً در نماز صبح و عشاء قریب به یک جزء و گاهی بیشتر از آن را می‌خواندند، واضح‌تر از هر استدلالی آیات نخست سوره مزمل بوده که می‌فرماید: ﴿يَا أَيُّهَا الْمَزْمُلُ * قُمْ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا * نِصْفَهُ أَوْ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا * أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا﴾^۳ (ای جامه به خود پیچیده * شب، جز اندکی (از آن) بیدار بمان * نیمی از شب، یا کمی از نیمه

۱. ترمذی.

۲. مفصلاً در بخش ارزش و فضل تعلیم و تعلم قرآن این مسئله بیان خواهد شد.

۳. مزمل/۱-۴.

بکاه (تا به یک سوم شب می‌رسد) * یا بر نیمه آن بیفزاید (تا به دو سوم شب می‌رسد) و قرآن را بخوان خواندنی (همراه با دقت و تأمل، و در ضمن شمرده و روشن).

نکته‌ای شایان ذکر دیگر این است که قرآن ابتدا در صدور حفظ شد نه بر سطور و این خود نکته‌ای مهم بود که اصحاب را در فهم قرآن بسیار قوی گردانیده بود.

پس حفظ قرآن یکی از مهم‌ترین مسائلی است که متأسفانه امروزه جای آن واقعا خالی است، چه بسا حافظانی که غیر از پاداش تلاوت قرآن بهره‌ای از آن نصیبتان نمی‌گردد و در مقابل کسانی هستند که بر قرآن تا حدی مسلط بوده ولی به خاطر حفظ نبودن آن نمی‌توانند از فهم خود به نحو احسن استفاده کنند.

حفظ قرآن از آن دسته مسائل است که حتما احتیاج به استاد دارد، بیشتر کسانی که بدون استاد حفظ می‌کنند یا نمی‌توانند آن را به آخر برسانند، و یا اگر هم آن را تمام کنند حفظ قوی و منظمی ندارند، و عده‌ای نیز هستند که علاقه زیادی به حفظ داشته و بی دسترسی به استاد برای آن‌ها امکان‌پذیر نمی‌باشد.

در این کتاب سعی شده که اگر شخصی در خانواده‌ای باشد که حتی یک نفر در آن خانواده توان روخوانی قرآن را داشته باشد، بتواند به طور منظم حفظ خود را پیش برده و به صورت مستمر حفظش را به آن شخص تحویل دهد.

البته این بدان معنی نیست که از استاد حفظ بی نیاز می‌گردد،

بلکه باید استاد مناسبی انتخاب کرده و چنداً کمتر ماهی یک بار آن مقدار را که حفظ نموده به او تحویل دهد.

با وجود دلایل ذکر شده تصمیم به جمع آوری کتابچه‌ای مختصر و مفید پیرامون حفظ قرآن گرفتیم.

کتابچه مذکور دارای سه فصل اصلی است:

۱. ارزش و فضل تعلم و تعلیم و حفظ قرآن

۲. حفظ قرآن و شیوه‌ی آن

۳. برنامه ۱۰۰۰ روزه حفظ

اگرچه در دو زمینه اول کارهایی انجام شده است.^۱ اما متأسفانه در بین کتاب‌های نوشته شده پیرامون حفظ به مسئله سوم (که هدف اصلی من در جمع‌آوری این کتابچه می‌باشد) توجه چندانی نشده و موارد اول و دوم نیز بسیار با تفصیل ذکر شده بود.

در نتیجه در کتابچه‌ی مذکور دو مورد اول را خلاصه، و مورد سوم را مفصلاً بیان نمودم.

در بیان هر موضوع تا حد توان سعی ما بر این بوده که به ترتیب از آیات قرآن، احادیث نبوی و روایات به صورت خلاصه (با ذکر منبع و توضیح مختصر) استفاده نماییم. البته از تجربه معلمان حفظ و حافظان نیز استفاده کرده‌ایم.

در پایان از خداوند متعال خواستارم که این عمل را عملی

۱. مانند راهنمای حفظ «نصیر احمد یوسفی» که به دلیل تجربه معلم حفظ بودن نیز کتاب منظم و قوی ارائه نموده است.

خالصانه برای خود قرار داده و آن را از هرگونه نیت سوء پاک نماید، و از او می‌خواهم که لذت چشیدن زندگی در سایه قرآن را به ما ارزانی داشته، و از غرور و وسوسه‌های شیطانی دور نماید، و امیدوارم که خداوند متعال ما را از جمله آن دسته که پیامبر ﷺ از آنها به درگاه او شکوه می‌کند قرار ندهد: ﴿وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا﴾^۱ (و پیغمبر عرض می‌کند، پروردگارا! قوم من (امت اسلام) این قرآن را (که وسیله سعادت دو جهان بود) رها کرده و از آن دوری کرده‌اند (و از ترتیل و تدبیر و عمل بدان غافل شده‌اند).

در پایان از تمام برگزارانی که این کتابچه را مطالعه نموده و با دیده اغماض و چشم پوشی اشتباهات ما را از پیش چشم گذارنده، برادرانه خواهشمندم که انتقادات سازنده و پیشنهادات مصلحانه خود را با اینجانب در میان نهاده باشند که مورد لطف و عنایت باری تعالی قرار گیریم. زیرا که هیچ انسانی از عیب و نقص خالی نیست و هر زمانی که کاری انجام می‌دهد پس از آن تقصی (جزئی یا کلی) در آن می‌بیند و این خود بیان گر نقص انسان است.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ تَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ

طیب مرادی

کرمانشاه، دولت آباد ۱۳۹۰/۴/۶

فصل اول

ارزش تعلیم، تعلیم و حفظ قرآن

همانطور که در مقدمه ذکر کردیم، بدیهی است که برای بندگی پروردگار آفریده شده‌ایم، و برای این بندگی برنامه‌ای به نام قرآن در اختیار ما قرار داده پس بر ماست که قرآن را آموخته و به دیگران نیز بیاموزیم، و در راستای حفظ این گنج الهی دست از هیچ تلاشی باز نداریم.

ارزش تعلیم، تعلیم و حفظ قرآن بسیار بیشتر از آن است که در ذهن آدمی بگنجد، هرکس از هر نظر که به آن می‌نگرد نکته‌ای در آن می‌یابد.

ما نیز این موضوع را مختصراً به سه دسته تقسیم می‌نماییم:

۱. خواندن و عمل کردن به قرآن.
۲. برتری قرآن خوان یا حافظ بر دیگران.
۳. احترام گذاشتن به اهل قرآن.

۱. خواندن و عمل کردن به قرآن

چنانچه می‌دانیم خواندن قرآن دارای ارزشی فراوان بوده، که

البته این ارزش با فهم آن دو چندان می شود، اما همانطور که بدیهی است باید قرآن را در زندگی خود عملاً بکار گیریم، زیرا که ایمان بدون عمل معنایی ندارد.^۱

در این مورد به ذکر چند مورد از آیات، احادیث و اقوال علماء می پردازیم.

آیات:

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّنْ تَبُورَ لِيُؤْفِقَهُمْ أَجُورُهُمْ وَنَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ﴾^۲ (کسانی که کتاب خدا (قرآن را) می خوانند، و نماز را پا برجای می دارند، و از چیزهایی که بدیشان داده ایم، پنهان و آشکار، بذل و بخشش می نمایند، آنان چشم امید به تجارتی دوخته اند که هرگز بی روتق نمی گردد و از میان نمی رود، تا خداوند اجرشان را به تمام و کمال بدهد، و از فضل خود بر پاداششان بیفزاید. چرا که پروردگار آمرزگار و سپاسگوار است) (و بدی هایشان را می بخشاید، و از خوبی هایشان سپاسگزاری می فرماید، و مواهبی بدیشان عطاء می نماید که به اندیشه و تصور در نمی آید).

۱. مانند علم ابلیس که او را روانه آتش کرد.

۲. فاطر ۳۰-۲۹.